अधिष्ठातारमव्यक्तमित्यत्रोक्तमव्यक्तपदंव्याचष्टेऽव्यक्तमिति सत्वंबुद्धिः क्षेत्रसत्वेश्वरशब्दाःपर्यायाइत्यर्थः ततश्चकिमतआह अनीश्वरमिति ईश्वरादिपदोपात्तादृश्यादन्यत् तच्छब्दःपरोक्षवाची नास्तितत्त्वं परोक्षत्वंयस्यतदतत्त्वंनित्यापरोक्षंद्रष्टुःस्वरूपं तदेवपंचविंशतेःपूरणं तत्त्वंअनारोपितंरूपं अन्यत्सर्वमीश्वरादिकंदृश्यमारोपितमित्यर्थः अतोन्यदार्तमितिश्रुतेः ॥४१॥ उपसंहरति सांख्येति सांख्याःपरिसंख्यानुदर्शनंप्रकुर्वतेप्रकृतिंमायांचप्रचक्षतेजगत्कारणत्वेनवदंतीतिसंबंधः परिसंख्यास्थूलसूक्ष्मक्रमेणचिदात्मनिप्रपंचप्रविलापनंतामनुदर्शनंसाक्षात्कारंसंपादयंतीत्यर्थः॥४२॥ प्रविलाप्यान्याह तत्त्वानीति प्रकृत्या सहचतुर्विंशत्चतुर्विंशतिस्तत्त्वानिपरिसंख्यायेतियोजना निस्तत्त्वःनिर्गतंतत्त्वंपरोक्षत्वंयस्मात् यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्मेतिश्रुतेर्नित्यापरोक्षइत्यर्थः ॥४३॥ अप्रकृत्यात्माप्रकृतितोनिष्कृष्टः बुध्यमानः कर्तरिशानचू जीवएवप्रकृतित्यागात्केवलोभवतिएतेनअबुद्धंप्रकृतिःबुध्यमानोजीवःप्रबुद्धःकेवलइतिप्रश्नत्रयस्योत्तरंसंक्षिप्योक्तं॥४४॥समंब्रह्मतस्यभावःसाम्यंतस्यापिभावःसाम्यतासाचब्रह्मैवब्रह्मविद्ब्रह्मैवभवतीतिश्रुतेः ॥४५॥ प्रकृतेर्ब्रह्मणोब्रह्मदर्शनमेवसम्यग्दर्शनंनामनत्वब्रह्मदर्शनं रज्जूरगदर्शनवद्भ्रांतत्वात्तस्य नहिरज्जुंभुजंगत्वेनपश्यन्सम्यग्दर्शीभवतिकिंतुरज्जुत्वेनैवपश्यन् एवंब्रह्मण्यध्यस्तमहंकारादिकंपश्यन्नसम्यग्दर्शी अधिष्ठानंतुपश्यन्सम्यग्दर्शीत्यर्थः तथाशब्दःपादपूरणार्थः यद्वायथैतत्तथाश्रूयतइत्यध्याहृत्यश्रुत्यंतरप्रदर्शनार्थः यथादाशतय्यामाम्नायते परापूर्वेषांसख्याटणक्तिवितर्तुराणोअपरेभिरेति अनानुभूतीरवधून्वा

अव्यक्तंक्षेत्रमित्युक्तंतथासत्वंतथेश्वरः॥ अनीश्वरमतत्त्वंचतत्त्वंतत्पंचविंशकं॥४१॥ सांख्यदर्शनमेतावत्परिसंख्यानुदर्शनं॥ सांख्याःप्रकुर्वतेचैवप्रकृतिंच प्रचक्षते॥४२॥ तत्त्वानिचचतुर्विंशत्परिसंख्यायतत्त्वतः॥ सांख्याःसहप्रकृत्यातुनिस्तत्त्वःपंचविंशकः॥४३॥ पंचविंशोप्रकृत्यात्माबुध्यमानइतिस्मृतः॥ य दातुबुध्यतेत्मानंतदाभवतिकेवलः॥४४॥ सम्यग्दर्शनमेतावद्भाषितंतवतत्त्वतः॥ एवमेतद्विजानंतःसाम्यतांप्रतियांत्युत॥४५॥ सम्यङ्दर्शनंनामप्रत्यक्षंप्र कृतेस्तथा॥ गुणतत्त्वाद्यथैतानिनिर्गुणेभ्यस्तथाभवेत्॥४६॥

नःपूर्वीरिंद्रःशरदस्तर्तरीति अस्यार्थः पूर्वेषांदेवानांस्वाभाविकानांकामक्रोधादीनांसख्यासख्यानि सुपांसुलुगितिसुपोडा परादृणक्तिपरिवर्जयंति व्यवहिताश्चेतिच्छंदसिव्यवहितक्रिययाप्युपसर्गसंबंधस्मृतेः वितर्तुराणःअतिशयेनकालंतरतीतितर्त्तुराणः यङ्लुगंतात्तरतेस्ताच्छीलिकश्चानश् उदोष्ठ्यपूर्वस्येत्यस्मादुदित्यनुवर्तमानेबहुलंछंदसीत्युत्वंरपरत्वं अभ्यासगुणेरेफलोपाभावादिश्छांदसः अभ्यस्तानामादिरि त्याद्युदात्तत्वेगतिकारकोपपदात्कृदितिप्रकृतिस्वरः अपरेभिःशास्त्रीयैःशमदमादिभिःसख्यानिएतिप्राप्नोति मुक्तिकामःकामादीन्जित्वाशमादीनाश्रयेदित्यर्थः अनानुभूतीः अननुभवान् अनन्वित्यस्यमध्य ममितिप्रातिशाख्यसूत्राद्दीर्घमध्यत्वं रज्जूरगज्ञानतुल्यानिभ्रांतिज्ञानानिअवधून्वानःकल्पितंदेहादितादात्म्यंप्रविलापयन् पूर्वीरनादिंशरदःकालंतर्तरीतिबलेनतरतीति अस्यामृचिप्रपंचदर्शनमननुभूतिशब्दे नोक्तं अतआत्मदर्शनमेवसम्यग्दर्शनमितरदर्शनंभ्रांतिदर्शनमितिसिद्धं सम्यग्दर्शनविषयस्यप्रत्यगात्मरूपस्याधिष्ठानस्यशून्यतांवारयन्सम्यग्दर्शनस्यनष्टवनितासाक्षात्कारतुल्यतांनिरस्यति गुणतत्त्वादिति निर्गुणेभ्यः पुरुषेभ्योऽन्यानियथाएतानिमहदादीनि गुणतत्त्वात्गुणानांतत्त्वंताद्भाव्यंगुणत्वाद्दृश्यत्वादितियावत् यथैतानिव्यावहारिकप्रमारूपत्वेनाभ्रांतानिप्रत्यक्षाणिएवंनिर्गुणानांपुंसामपि अभ्रांतंप्रत्यक्षंभ वेदित्यर्थः निर्गुणेभ्यइतिबहुत्वंभूतपूर्वगत्याप्रमातृभेदाभिप्रायं तस्माद्यथावस्त्वेवात्मज्ञानंनभावनादिजन्यंनष्टवनिताज्ञानवदितिसिद्धं॥४६॥

Digitized by Google